

Utgivarna

Stockholm den 14 juni 2013

Synpunkter på Nils Funckes utredning angående medieetik och självsanering

Tanken med en gemensam medieetisk institution för etermedierna och de tryckta medierna är bra. Medieetiken är till för att skydda enskilda och det finns utifrån allmänhetens perspektiv ingen anledning att skilja på etermedier, tryckta medier och digitala medier när det gäller etiska regler och deras tillämpning. En gemensam medieombudsman kan skapa ökad tydlighet om vad som gäller och kan i förlängningen innebära att institutionen får ökad kraft att utföra sitt arbete.

Nils Funckes tankar om en utökning av systemet - exempelvis vem som kan anmäla, vad som kan anmälas och yrkesetiken – skulle ge en välbehövlig förstärkning av allmänhetens ställning gentemot medierna. Tyvärr landar Nils Funcke i flera fall i att önskvärda förändringar får vänta på att genomföras, med motiveringen att det är en tillräckligt svårt uppgift att i nuläget få ihop en gemensam organisation överhuvudtaget. Det är en för låg ambitionsnivå med tanke på den betydelse medieetiken har för trovärdigheten för mediernas vidsträckta rätt att publicera utan risk för rättsliga påföljder. Den är värd att försvara på ett kraftfullare sätt.

Vem kan anmäla och vad kan anmälas?

NF föreslår att alla ska kunna anmäla en publicering. Att en person kan anmäla en publicering som denne själv inte lidit skada av är bra. Erfarenheten är att personen som lidit publicitetsskada ibland på grund av publiceringen är så illa åtgången att en anmälan inte orkas med. Då är det bra att möjligheten för andra att agera öppnas.

Det är också bra och självklart att juridiska personer får rätt att anmäla. Men frågan är vad den rätten kommer att vara värd. NF för ett resonemang (sid 50) gällande *vilka publiceringar* som ska kunna anmälas. Resonemanget kan tolkas som om juridiska personer bara kan råka ut för publicitetsskada om det finns en enskild person som är starkt förknippad med ett företag, där uppgifter om företaget "kan sägas beröra den enskilde lika starkt". Detta kan förstås som att NF inte ser ett behov av att kunna pröva publiceringar som rör i första hand den juridiska personen (förutom när det gäller rätten till bemötande, genmäle och rättelse i linje med de nuvarande reglerna).

Ett sådant resonemang bygger på en felsyn. Juridiska personer kan drabbas av publicitetsskada som leder till skada i fråga om exempelvis ekonomiska värden eller anseende. En myndighet, en förening eller ett företag är i högsta grad beroende av att värda och värna sitt anseende, vilket kan skadas eller till och med raseras av en publicering.

Oförsvarlig skada för en juridisk person kan uppstå till exempel genom att osaklig kritik riktas mot ett företags produkter, en förenings verksamhet, en myndighets arbetsätt, eller att kritik får stå oemotsagd. Möjligen täcks dessa fall in av reglerna om genmäle, och i så fall bör detta förtydligas i de medieetiska reglerna. Det ska vara självklart – och det bör formuleras explicit i regelverket - att kritik även av juridiska personer ska ge rätt till omedelbart bemötande.

En typ av publiceringar handlar om att en viss bransch eller en viss idé kritiseras, utan att enskilda företag eller organisationer pekats ut. Även en sådan publicering kan skapa publicitetsskada för enskilda. Om en sådan publicering strider mot reglerna – exempelvis kravet på korrekta nyheter/allsidighet eller bemötande – så ska den kunna anmälas och prövas. För en sådan förändring argumenterar vad man kan förstå Nils Funcke, men tyvärr landar han i att detta inte går att genomföra nu.

Det ska också noteras att juridiska personer i svensk rätt inte har någon möjlighet att freda sig mot exempelvis förtal i enlighet med vad som gäller i Tryckfrihetsförordningen för enskilda personer. En tidning som "förtalar" ett företag riskerar ingen rättslig påföljd. Detta står i strid med EU-rätten menar Gunnar Persson (Ekonomiskt förtal – om svensk tryckfrihet i det nya Europa, 2005). Det är ytterligare ett skäl för det självsanerande systemet att faktiskt ge juridiska personer både skydd och en möjlighet till upprättelse.

Upprättelse

Det självsanerande systemets kärna är att främja ansvarstagande från publicisternas sida. Men minst lika viktigt att en enskild person eller juridisk person har ett fungerande skydd mot en oförsvarlig publicitetsskada och att det erbjuds en rimlig upprättelse när en publicering fälls. Detta är helt centralt för systemets trovärdighet. Om det inte finns någon effektiv möjlighet till upprättelse så kan man inte försvara det självsanerande systemet.

Tyvärr saknas i utredningen en analys av hur möjligheten till upprättelse fungerar idag och hur det uppfattas av dem som är berörda.

Det finns mycket som talar för att den upprättelse som erbjuds – i huvudsak publicering av fällningsbeslutet - är för liten. Det är exempelvis inte rimligt att en person får sin ekonomi förstörd av en publicering som fälls och där upprättelsen består enbart i att PON-beslutet publiceras. Hur ansvariga publicisterna än är så kommer misstag att ske som kan få förödande konsekvenser för enskilda, och det är just då som systemet måste leverera en adekvat upprättelse. Som princip måste detta kunna accepteras av alla som värnar det självsanerande systemet.

Det är en orimlig tanke – som ibland förs fram i debatten – att det inte behövs någon utökad form av upprättelse eftersom det viktiga är att en fällning leder till diskussion och bättring på den aktuella redaktionen. Då bortser man helt från den enskildes perspektiv, vilket är en inställning som undergräver förtroendet för självsaneringen.

Och det hävdas ibland att det inte behövs starkare sanktioner mot dem som bryter mot reglerna. Nesan att bli fälld har en tillräckligt avskräckande effekt, menar man. Mot den logiken kan man rikta tvivel eftersom regelsystem som saknar sanktioner generellt sett inte fungerar.

Vad är då en upprättelse? Nils Funcke resonerar i utredningen om att ge en ekonomisk kompensation till den som drabbats av publicitetsskadan. Det kan vara en väg. Tyvärr landar Nils Funcke i att inte föreslå denna förändring. Men det finns möjligen andra typer av upprättelser som skulle vara värda att utvärdera, exempelvis genom kraftfullare agerande genom webbpubliceringar.

Idag är avgiften vid en fällning för de större tidningarna 32 000 kronor. 2012 fälldes 21 tidningar vid ett tillfälle (bl a Barometern, Expressen, Nerikes Allehanda och Östgöta Correspondenten), sex tidningar vid två tillfällen (bl a Eskilstuna Kuriren och Se & Hör) och en tidning vid fyra tillfällen (Aftonbladet). Om man som Nils Funcke skissar skulle dubblera avgiften och ge hälften till den drabbade skulle det fortfarande inte vara frågan om belopp som skulle göra någon större skillnad i dessa tidningars resultaträkningar.

Tillämpningen av reglerna

I varje fall när det gäller Granskningsnämnden finns det anledning att ifrågasätta hur man tolkar och implementerar de gällande reglerna. Det händer att publiceringar vars saklighet på goda grunder kan ifrågasättas, bedöms som sakliga av Granskningsnämnden.

När det gäller PO/PON är den frågan svårare att bedöma eftersom i storlekordningen 2/3 av anmälningar och beslut inte blir offentliga och därför inte kan granskas. Men även här finns det fall som väcker frågor om hur reglerna egentligen tolkas.

Det finns anledning av tro att tillämpningen av reglerna borde skärpas för att leva upp till det som reglerna utlovar. Den nya MO borde inledningsvis ges i uppdrag att med hjälp av extern sakkunskap undersöka och redovisa gällande praxis.